

LAZAR
RISTOVSKI

Ulična
akademija

■ Laguna ■

Copyright © 2016, Lazar Ristovski
Copyright © ovog izdanja 2016, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

ULIČNA AKADEMIJA

SADRŽAJ

Ulična akademija	11
Veličanstveni	23
Kožni apartman.	35
Letnji dan	49
Piroćanac u Njujorku.	59
Obećanje.	69
Igrica	75
Poslednje predavanje	85
Vojnikova osveta	95
Priča o kosturu i dve lobanje	105
Iza kulisa.	111
Zlatna svadba ili	
Na lepom zelenom Dunavu	131
Don Žuan iz gradskog parka	147
<i>O autoru . . . . .</i>	<i>157</i>

*Posljednja lampa već se gasi,
ne može jedna sjati duže,
iako plamsati još kuša.*

To svetlo beše moja duša.

HAJNRUH HAJNE

ULIČNA AKADEMIJA

Sedeo je sam u vagonu njujorškog metroa i već dugo pokušavao da zagriže pitu od jabuka.

Bližila se ponoć.

Upravo se rastao od prijatelja koji žive u tom velikom gradu dovoljno dugo da im nečiji dolazak iz Srbije znači puno, ali ipak nedovoljno da bi ih nostalgija, koja se javlja pri tim posetama, nagnala da se vrate nazad u Srbiju.

Kao dobri domaćini, poslednjim dolarom su mu kupili čuvenu američku *apple pie*. Trebalo je samo da otvori usta i zagriže. Nije ni pretpostavljao da to može biti tako užasno teško.

Ta omamljenost koju, u dosluhu, grade alkohol i umor, dovodi do osećanja utrnulosti i bestelesnosti, kada mozak titra na vrhu piramide preostalog razuma. Nije

se bavio meditacijom, ali je bio siguran da je ovo stanje treperave i bezrazložne sreće slično onome u koje sebe dovode indijski učitelji joge. Kada bi se mogao sutradan izbeći onaj užasni mamurluk, svi bi bili alkoholičari, mislio je on, preostalim zdravim delom ranjenog mozga.

Svaki narod ima svoju drogu kojom se brani od preteranosti stvarnosti. Azijati opijum, Južnoamerikanci kokain, Holandjani konoplju, Nemci pivo, Francuzi vino, Rusi votku, oni sa najvećom mukom heroin, Srbi rakiju, a sva sirotinja, ma gde bila, seks kao sirotinjsku zabavu.

Nije mogao na trenutak da se seti šta uopšte radi ovde u Njujorku, ali ga veličina imena koja stoje iza ove priče vraća u stvarnost. Bio je gost *Tribeca film festivala*, koji su osnovali Robert de Niro i Martin Skorseze i koji, kažu, žive tu negde u komšiluku. I stvarno, on se sutradan, na prijemu upriličenom u čast otvaranja festivala, rukovao sa De Nirom, lično.

Metro se zaustavlja. On čita jednim otvorenim okom šemu iznad vrata. Nalazi se na zelenoj liniji na stanici Brooklyn. Stanica je Beverly Road–Nostrand Avenue. Treba da izađe na... na... na...

Štucanje svesti. Trokiranje pameti. Prati tim jednim otvorenim okom dugačku zelenu liniju. Manhattan – 125th Street – Lexington Avenue. Broji stanice. Jedna, dve, tri, četiri, pet, šest, seeedam, oooosaaaam. Nije mu bilo potrebno da broji ovce koje preskaču plot: brojanje stanica i jednolično zujanje metroa bili su sasvim dovoljni da ga bace u nesvest.

Neproгутani zalogaj *apple pie*-a mu je ostao u ustima. Sanja... Neko ga budi. Sanja ili ga neko stvarno budi? U ruci mu je pita kojoj nedostaje samo jedan zalogaj. Zatvara jedno oko da ga ne bi previše istrošio, i otvara drugo. Leteća izmena. Imao je s vremena na vreme te napade štedljivosti. Sad malo drugo oko, i druga slika, pomerena za koji santimetar levo ili desno.

Čini mu se da je između zatvaranja jednog oka i otvaranja drugog oka prošlo malo vremena. Dovoljno da jedan crnac, ili, kako ih sada zovu, Afroamerikanac, uskoči u vidokrug, otme mu pitu i počne da je tamani. Pravi sve veću rupu na parčetu pite. Tamani zalogaje. Uništava njegovu pitu od jabuka. Odlično, pomisli on, bar ne moram ja da je jedem, ionako je odvratna. Puna usta hemije. Prašak za pecivo. Mišomor.

Najzad proguta onaj zaboravljeni zalogaj, koji je već počeo da se kiseli u šupljini nedavno izvađenog umnjaka.

Ponovo leteća izmena pogleda čas jednog, čas drugog oka. Treptaj služi kao kratki *time-out*. Otvori levo oko i pogleda teškom glavom okolo. Četa *Warriorsa*. Ali ne bilo kojih, već upravo onih iz filma Voltera Hila. Trepnu i pogleda desnim okom onog crnog što mu jede pitu. Prepoznao ga je.

Čekaj, taj se beše zvao... David Harris, ili je to bio Dorsey Wright? Ali kako su tako mladi? Taj film je negde s kraja osamdesetih. Tačnije – 1979, a sada je dve hiljade i neka. Neki proroci predviđaju propast sveta.

Da bi podržao tu teoriju, on poče da propada u bezdan neverovanja da su ovi glumci još uvek ovako mladi, a on star. A kada je gledao taj film na FEST-u, osamdesetih prošlog veka, i on i oni bili su isto godišće. Nešto se tu ne slaže. San, zaključuje on i zatvara oči.

Kroz spuštene trepavice izgovara:

– Laku noć, momci.

– Are you Pole?

– No. I'm actor from Serbia – reče, otvorivši samo jedno oko, tek toliko, radi učtivosti.

– Aaaa, Serbia! Bum, bum, bum!...

Nemoj sad o tome, pomisli on, ipak je taj rat prošao. Pa nećemo valjda celog života biti samo loši momci! A onda David Harris poče bez ikakvog uvoda bejzbol-palicom da lupa sijalice u vagonu metroa. James Remar, Michael Beck, Brian Tyler pridružiše mu se.

Srča.

Ostaviše samo jednu sijalicu iznad njegove glave da svetli kao mali filmski reflektor, inki-dinki.

– *Play, actor, play!*

Samo mi je još to trebalo, pomisli. Njihovi pogledi i namere izgleda da su bili ozbiljni, a on u ovom stanju nije baš bio spreman da ulazi u fizičku raspravu sa *Warriorsima*, pa poče da prebira po glavi, ne nalazeći na svom repertoaru trenutno ništa što bi moglo odgovarati ovoj delikatnoj situaciji.

Kožu stida guli sa sebe i počinje:

To be, or not to be – that is the question.

U prevodu Živojina Simića i Sime Pandurovića ovaj stih glasi:

Biti il' ne biti? – pitanje je sad.

Šekspir se igrao, pa je u jednoj od verzija ovog monologa napisao:

To be, or not to be, I there's the point.

Ova verzija se njemu lično više sviđala, mada reč *point* ne znači pitanje, već više svrhu i smisao. Reč pitanje nosi sa sobom sumnju i oklevanje, što je opet, možda, primerenije samom liku Hamleta, koga inače zovu i oklevalo, a to tumačenje kao glumac nije voleo niti se sa tim slagao. To „oklevalo“ su mu prišili književni kritičari, intelektualci, a ne pozorišni praktičari u koje je spadao i on sam. Pozorištu je potrebna akcija, dok su intelektualcima, kao duševna hrana, potrebni sumnja, skepsa, oklevanje. Zato ih je i razumeo, ali je ipak sada izveo njemu dražu verziju sa *point*. *To be, or not to be, I there's the point.*

„Dobra je ideja taj monolog“, pomislio je, „i primerena situaciji. Uostalom, vrlo brzo će proveriti svoj smisao za meru kao i Šekspirovu savremenost.“

Gledao je *Warriorse* kroz providne kapke i vodnjikave umorne oči. Tamnoputa Ofelija sedela je na kolenu velikog šefa i davala do znanja da je veoma zanima kako će se dalje odvijati ova dramska scena.

Videlo se u njenim očima da je bila ona vrsta publike na koju se moglo računati. Poznavao je on tu vrstu gledalaca, koje je vešto, i to odmah na početku predstava,

pronalazio u publici, trećim okom, kao mađioničar što odmah snimi potencijalne saradnike, ljude slabe volje, kako bi rekli neki. On bi rekao da su to samo ljudi spremni na igru.

– *To be* – izgovori on reč koja znači samo jedno: biti. U pola reči shvati da mu Hamletova kolebanja u ovoj situaciji neće mnogo pomoći.

Male struje su mu se u mozgu pretvarale u munje.

To be. Biti.

Bila je to reč posle koje se moglo više ništa ne reći. Posle koje se nikada ništa nije moralo reći. Bila je to reč na početku svega. Na početku sveta i svetlosti. Ali Hamlet ne bi bio Hamlet da već sledećom izjavom ne posumnja u ono što je malopre nepobitno tvrdio, tako da onom nepobitnom Biti dodaje sada potpuno suprotan stav saopšten pitanjem:

Il' ne biti? Biti il' ne biti? To be, or not to be.

U njegovoj trenutnoj interpretaciji, improvizaciji, u kojoj je, makar po rečima drugih i bez lažne skromnosti, bio majstor, napravio je malu promenu, koja možda u krajnjem rezultatu shvatanja Hamletove kolebljivosti ništa bitno ne menja, ali pomaže da se ta kolebljivost i sumnja makar za trenutak odlože. Počeo je taj monolog ovako:

– *To be or not?* – a onda napravio pauzu. Biti ili ne. Stavio je tačku kao da je stih završen. Ne poštujući znake interpunkcije ni kod Šekspira ni kod prevodilaca. Ne poštujući ni apostrof na trećem slogu, on zastade

na trenutak. To pitanje zaista je zazvučalo kao velika i ozbiljna dilema, koja i Hamletu i njemu u ovoj situaciji potpuno priliči. A onda izgovori ono drugo biti, i posle njega stavi tačku.

Odlučno zaključi:

To be. That is the point.

Biti. To je smisao.

U ovoj verziji više nema pitanja i sumnje, već iskrene tvrdnje da je sada stvarno važno opstati baš ovde, među ovim razjarenim junacima filma *Warriors* iz 1979. Biti.

Hamlet u ovakvoj interpretaciji nije više bio kolebljivac, što mu je i bio cilj da dokaže.

Dalje je nastavio onako kako je to Šekspir napisao, a prevodioci Živojin Simić i Sima Pandurović preveli:

*Je l' bolje u duši trpeti
praćke i strele sudbe obesne,
ili na oružje protiv mora beda dići se
i borbom učiniti im kraj?*

Umreti, spavati, ništa više...

Spavati, spavati, možda sanjati!

Posmatra *Warriorse*. Uhvatio ih je u svoje zamke, kao što je to uradio preko četiri hiljade puta s publikom u pozorištu. U raznim ulogama. Komičnim i dramskim, poetičnim i grotesknim. Počeo je polako, kao da neće dobaciti daleko taj Šekspirov kamen mudrosti. Ranjene duše i tela, posle višednevnog pijanstva u kome su se emocije rasprskavale u grozdovima kao repovi vatrometa, glumački mehanizam je proradio po navici. Otpočela

je da se stvara, u skućenom prostoru svesti, alhemijska smeša, koja se palila iskrama preostalog razuma, a onda eksplodirala u želji da ipak pokaže šta zna.

Potvrdi ono što je znao: da je iskrenost neophodan način svakog glumačkog zadatka. Podloga i baza svakog pozorišnog žanra i uslov svakog dobrog glumačkog rezultata. Iskrenost kao estetika i disciplina kičme. Vertikalna glumačke igre i zrno dostojanstva. Glumačka iskrenost je preduslov. A kako se do nje stiže – e, to je tajna. To ne može da otkrije. Do nje se može stići i zaobilaznim putevima, ali to je već majstorstvo. To je paradoks glume i glumačkog zanata.

Oslanjajući se na Didroovu knjigu *Paradoks o glumcu*, ali više na svoje lično iskustvo i sećanje, kako je to činio nekada, krči put do srca gledalaca, govoreći jedno a misleći nešto sasvim drugo. Radeći jedno, ne bi li publika pomislila da je krenuo tamo, a onda bi se spotakao, ko bajagi na svoj sopstveni korak, na reč, kao na zamku koju je lik sam sebi postavio, pa skrenuo pažnju publike otišavši na drugu stranu.

Osetio je da se i ovim, američkim gledaocima, sada i ovde, u njujorškom metrou, u kasne sate, mamurno, uvlači pod kožu.

Nastavio je još uverenije da ono što sada radi jedino ima smisla i da ovo sada više nije on u njujorškom metrou već Hamlet sam, koji igra scenu opstanka. Znao je da je taj „staromodni“ način glume po Stanislavskom mrzak mladim glumcima jer je težak i zahtevan, ali on je ipak služio kao model najvećim glumačkim školama

svuda u svetu. Sistemom Stanislavski produžio je dalje u osvajanje srca *Warriorsa*.

Spavati, spavati, možda sanjati!

*Da, tu je čvor! Jer u tom spavanju
smrtnom, kakvi bi sve snovi mogli doći?*

*Kad života ovo klupče odmotamo,
tu moramo stati.*

Dok je govorio jedno a mislio drugo, lepa Mej, gazdina devojka stara cirka 200 meseci, direktno ali diskretno uključila se u dramski dijalog, neočekivano pokazavši da vlada materijom više nego što se to od nje moglo očekivati.

Možda je i ona završila neki skraćeni kurs u njujorškom Glumačkom studiju Lija Strazberga.

On priđe lepoj Mej igrajući na poslednju kartu:

– Ali mir, lepa Ofelija!

Afroamerička Ofelija progovori sa vođinog kolena, kao sa kraljevskog prestola:

– Kneže moj ! Davno vas ne videh ! Kako ste?

– Pokorno hvala, dobro, dobro, dobro...

Ovde se njegov Hamlet zbunio. To jest, zbunio se on privatno, ne očekujući da jedno mlado biće u njujorškom metrou, u ovo doba, u ovakvom društvu, citira Šekspira bez imalo kompleksa.

Ja imam, kneže, vaših poklona,

i davno željah već da vam ih vratim:

Primite ih sada, molim vas.

Na tom mestu, kao da ju je najbolji reditelj savetovao, ona ga poljubi, a miris cimeta sa njenih tamnocrvenih

usana i odvratni ukus *apple pie*-a, začinjen ruskom votkom, sa njegovih bledih i beskrvnih usana, žestoko se sukobiše.

Izgubiše nevinost prvog poljupca.

Tim poljupcem ona mu vrati „poklone“ koje joj je Hamlet, tobož, ranije dao.

Pomisli kako je ovo rediteljsko rešenje originalno, i kako ga ni u jednoj rediteljskoj verziji nije video. Obično su na tom mestu rediteljska rešenja banalna, pa je Ofelija vraćala neka pisma, uvelo cveće, kutijicu koja svira.

Ipak, kasnije, čitajući *Romea i Juliju*, video je kod Šekspira upravo to rešenje sa vraćenim poljupcima i pomislio kako je bio u zabludi da takvom geniju kakav je bio Šekspir može da promakne ovakva lopta, koju je on sam, i sebi i budućim rediteljima, namestio na penal.

ROMEO: ... *Sad usne tvoje s mojih greh uzeše.*

ĐULIJETA: *Greh usne tvoje sad na moje sneše.*

ROMEO: *Greh s moje usne! Sladak li je čedno! Daj mi ga natrag!*

ĐULIJETA: *Ljubiš izvanredno...*

Crna Ofelija Mej napravi odličan štrih u tekstu, koji bi besprekorno odgovarao svakoj rediteljskoj koncepciji jer je vodio do suštine i konačnog rešenja.

... *Uzmite ih natrag,*

jer plemenitoj duši bogat dar,

bez ljubavi pružen, ništavna je stvar.

Evo, kneže!

Ona ga poljubi još jednom, na zaprepašćenje *Warriora*! Tih nekoliko mirišljavih poljubaca on primi kao

---

melem na izranavljenu dušu. Poljubac koji joj uzvрати ostade zauvek samo njihova tajna. Metro se zaustavio.

Samouvereni vođa, Svan – Michael Beck dade znak da je igra završena.

Mej kao da nikada nije sa njim imala ništa. Kao da se nikada nisu ni sreli, ni upoznali, a kamoli razmenili poklone, bez pogleda, bez reči, okrete se i ode ostavivši ga samog nasred scene. Svan mu dade znak palcem nagore, što je bio signal da je, valjda, položio prijemni ispit na njihovoj, uličnoj akademiji. Izadoše u tišini.

Bez aplauza.

Sedeo je u stolici pod jedinom nerazbijenom sijalicom, kao pod reflektorom, na toj sceni života koji je tinjao preteći da se svakog časa zauvek ugasi.

Voz se uvlačio u mračnu čeljust tunela. *The Warriors* su virili iza muralima islikanih stubova, koji su označavali njihovu teritoriju i koji su kao atlasi držali gornji svet na svojim plećima, bez ikakve nadoknade.

Na licima *Warriorsa* osmesi.

Šta su oni tačno značili nikada neće moći da odgotne.

Najzad, spas. Tunnel. Mrak. Malo svetlo koje mu je do pre nekoliko trenutaka bilo jedini putokaz kroz ovaj san, ali i jedini dokaz njegovog stvarnog prisustva u Njujorku, ostade da visi na ulazu u tunel, kao svetlo koje će nekome značiti svetlost *na kraju tunela*.

To svetlo beše više od svetla.

To svetlo beše njegova duša!